

לק"י

הרבי יוסף צברי

רב קהילת חניכי היישובות רובע C אלעד

ומח"ס ויין יוסף, תורה ערלה, שלוחן מלכים- אוצרות חכמי תימן ועוד.

תולדות הגאון רביינו יהיא בדיחי זצ"ל

אחד מגדולי ישראל לדורותיהם בכלל, ומגדולי חכמי תימן בפרט, היה הגאון הקדוש, מוהר"ר יהיא בדיחי זצ"ל, בעל ה"חן טוב". רוב היו הגרושים של רביינו יהיא בדיחי היו צער, גלות, ושכלול. אולם היו הגרושים היו מלאים תורה והלכה, קדושה וטהרה, הנהגה תורנית ולימוד תורה לרבים, אשר הציבו בו כוחם המזרחה של רועי ישראל. רישימה מסודרת על היו ותורתו, לא נכתב עד כה, אלא עיר פה ועיר שם. לאחר שערכתי את היבורי "יוסף חן", ביאורים והארות על ספרו הגדול של רביינו: "שוחת חן טוב" על נ"ב תשובהתו, בקשתי לעורוך את תולדות היו שחייו ניצבים לכבוד ולתפארת בראש הספר. אולם מסיבות שונות, שלא היו תלויות בי, לא עשה הדבר. רואה אוי את הצורך להביא בבמה זו, את תולדות היו של רביינו החן טוב ומשפחתו, כדי שמתוך קריית הדברים תבוא לפניו הקורא דמותו הכירה של רביינו.

משפחתו של רביינו

רביינו יהיא בדיחי זצ"ל, נולד בשנת תקס"ג בצענעה, לאביו ה"ר שוכר {יהודה} זצ"ל. רבי שוכר, היה נכדו של הגאון הגדול רביינו יהודה צעדי זצ"ל, מגדולי בני צנעא. [רביינו יהודה צעדי חיבר את הקדמה החשובה במלעת מנגני אבות, אותה הביא מהרי"ז בהקדמתו לספרו עץ חיים, כמו"כ העלה מהר"י צעדי חילק מתלאות היו בחיבורו "דופי הזמן"]. למאהר"י צעדי היה בן בשם מהר"ר יהיא צעדי, ובתו נישאה למשפחת בדיחי, ממנה נולד בנו שוכר – יהודה. מהר"י צעדי, היה חי בעוני רב. למרות גדלותו התורנית הרבה, לא חפץ ליהנות מכתורה של תורה, ולמרות שהיה בקי בקבלה מעשית, לא אהה ליהנות מעשה ניסים. כאשר גדל שוכר והקים את ביתו, התבסס מבהינה כלכלית, ואז נתן את ליבו למצבו העgom של זקינו. בכך לקיים "ומבשרך לא תתעלם", הזמן רבי שוכר את זקינו מהר"י צעדי לסעוד אצלו את סעודות השבת בקביעות. מהר"י צעדי הכיר טוביה לנכדו האהוב, ובירכו כי יזכה לבן שיאיר את עיני ישראל בתורתו ובקדושתו. אכן, זכה רבי שוכר כי נתקיימה ברכת זקינו הצדיק, ובנו מהר"ר יהיא, צמח והוא לאחד מגדולי ישראל לדורותיהם.¹

¹ עפ"י דבריו ר"א ערובי בקורס הדורות כת"י, המובא בסוף שוחת חן טוב עם' תמ"ג.

רבי שוכר, היה עד למעשה ניסים מופלא שעשה זקינו מהר"י צעדי, בליל הסדר של שנת תקס"ט,² וכן מובא שם:

"המעשה דלקמן אירע לפני מאותים שנה, כאשר תימן מלך האימאמ אלמהדי אלמנצור. ביום בניסן העמיד המלך האימאם אלמנצור את בנו למלך אחריו, וישם כתר מלכות בראשו. בא הבן לפני אביו וישתחו לפניו. אמר לו אביו, ברוך אשר העמיד אותך מלך יושב על כסאי ועיניו רואות, אבל השמר לך ושמור נפשך מאד שלא תתגרה ביהודים אם רצונך שמלכותך תיקון מאד ותשב על כסאך ימים רבים. ויען בנו ויאמר לו, וכי חסר דעה אתה במוותם, שהוקנים בכל שמוקנים דעתם מטרפת עליהם. אני נהירתי מלך רק בשבי לחשמיים ולאבד זכרם מם העולם. אמר לו אביו, חושש אני שתהא אחריתך מרעה כלענה. ענה לו הבן, וכי מה יעשו לי היהודים, וכי יש הרבה בידם להרגני (בתימן העربים מלהבים עם חרבות ואילו ליהודים נאסר ללבת עם הרוב). ראה אביו כי ברגע אחד יכול אני לבלם מן העולם. השיב לו אביו,بني, שמע בקול וזהה, היהודים הללו הינם כמו תולעת שמשברת קורות גדלות. אמר לו הבן, אין נחשבים בעני לבלום, הנה אשלח ילדים קטנים מהם יאכדים מן העולם. אמר לו אביו, כבר נסיתך כמה פעמים ולא יכולתי עליהם, מנשרים קלו מאריות גברו. אמר לו הבן, אבא, מחר יהיה הדבר זהה.

הגיע ליל י"ד בניסן, ליל בדיקת חמץ, באו כל הגויים לשמע את התיפלה מפי האימאם החדש במקונף שליהם הנקרא אלגאנעם אלכביר, בית גאים יסח ח. משנסתיהםה תיפלתם, עמד המלך ואמר, מטעם המלך וגදולייו מחר בליל חנוכה של נחשות, ובשכבים בהם משמיעה קול חזק) כשהרביכם בידכם, ונרדע על היהודים בטח ולא נחיה כל נשמה. וכל אשר לא יבוא יחרב ביתו. ונשמרתם מאד לנפשותיכם לבל יגלה איש הדבר הזה. בין אותם הרשעים היה מומר אחד ששמע את הדברים הללו. לאחר השכבים לספר לחבירו יהודה בדיחי וכן אמר לו, רוץ אני לגולות לך סוד אבל שלא יצא מפה לאחרים. ועתה איעץ עזח ומלאט את נפשך ואת נפש ביתך וצא מן העיר הו, כי נמנו ונמרו הרשעים במקונף שליהם לכלה את היהודים מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק. שמע זאת יהודה בדיחי וישם פערמי לרבי יהודה צעדי, שהיה זקינו אבי אמו. ובאשר זקן הרב יהודה צעדי (שהיה אחד מרבותיו של מהרי"ץ) ועינוי כבדו מוקן, הוא היה יושב בחדרו תמיד והוגה בתורה משחג� אליו יושב בחדרו ועומק בתורה. מיד החל לבכות ולא יכול לדבר מפני הבכיה. אמר לו רבבי יהודה צעדי, מה לך פה, בני. ויתפרק יהודה בדיחי ויחל לספר לו את אשר חשבו הגויים לעשות היהודים. אמר לו אל תאמין ליוצר הרע המבקש לבבלאותך, לך לעשות את צרכי החgan.

² מעשה זה, הובא בספר בתלאות תימן וירושלים עמ' 310, בשם הג"ר יהיא קורה וז"ל בן הגרא"ח {בעל ס' "יברך הגובח"}, וכן הובא בס' לבניים ספרו עמ' קנו"ז, וכן הובא בתוספת נופך בספר קורא הדורות של רבבי אברהם ערומי {כת"י}, ממנו הביא בಗליון פועלות זדיק מס' ל"ז, וכעת מופיע בסוף שו"ת חן טוב מהדורות שגב מהפוד עמ' ב'}, וכן אני הצעיר העלמי מעשה והבספרי "טעם זקנים – אוצרות חכמי תימן על הגדה של פסח" עמ' צ"א. יש לציין כי לפי ציון השנה, היה רבינו יהיא אז כבן שיש שנים [בהערות שבסוף שו"ת חן טוב כתוב המגיה כי הדבר אירע בשנת תקע"ה, ונסתהיע שכ"כ בסעירת תימן עמ' כ"ה]. אולם המעניין שם נראה כי בשנה זו ארע שוד וביהה בליל הסדר ליהודים ולגאים בצענא, ולכן הנכון הוא כמו שביא בלבניים ספרו שהנס ארע בשנת תקס"ט, וככ"כ בס' בתלאות תימן הב"ל].

מארי יהודה צעדי עסוק בתורה והנה הגיע לבתו אדם ונוטן לו 20 קבאים (סוג מטבעות) שיהיה לו לצרכי החג. אומר לו אותו האיש, כבוד הרב, קח נא את ברכתך אשר הובאת לך וקנעה לך בזה מה שתמצא לך. לכה מארי יהודה צעדי את הכסף והניחו לפניו. לאחר מכן, עבר לפניו יلد קטן, קרא לו מארי יהודה צעדי שיבוא אליו והלה בא ועמד לפניו. אמר לו לך לבבשן האש של קדרים וקח לי משם ארבעה שרבי חרס ואני אתן לך ארבעה קבאים בעבר זה. החלק הילד והבאים לו. מיד כתוב עליהם מה שכתב ונתרטט ביד הילד ואמר לו אתן לך ארבעה בקבאים נוספים ובכללן שתשים באربع רוחות העיר, צפונה וקדמה מורה וימה. וכך היה, הנער שם באربع פינות העיר את שרבי חרס ולא ידע מاؤמה בכלל עמלו.

יהודיה בדיחי הויל דמעות מעניין כל אותו היום, ומה שבבלבו מה יהיה למחר. הגיע ליל יומם, כולם הולכים לבית הכנסת להתפלל בשמחה, ואילו הוא בוכה כמו ילד קטן. משיסימיו להתפלל יצאו לביתם, יהודיה אוחזו במארי יהודה צעדי לסיעו לו ללכטה. הגינוו לביתם, קידשו על היין, נטלו ידים לטיבול ראשון, והנה נשמע קול הטאסה מבה בנג האימאמ לקבץ את כל הגויים להشمיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים, רחמנא ליצלאן. וכי אך שמע יהודיה בדיחי את קול הטאסה מיד עמד על רגליו. וישאלחו מארי יהודה צעדי מה לך בני, ויין ויאמר לו אני יכול לעשות הסדר, חייב אני לראות מה יהיה הסוף. אמר לו, בני, שב ועשה רצון ה', כי לא יטוש ה' את עמו. אמר לו אני יכול, חייב אני לעלות הנהנה כדי לראות עיני.

עלתה לגג, ויראה והנה כל היהודים מסובים בביהם עושים את הסדר בהלבתו, ששים ושמחים לעשות רצון קונם, סיימו את הסדר ועלו על משכבותם. בinityים התאספו הגויים הרשעים במשך שלוש שעות ונמנעו בשבת אלף איש אוחז הרבנות והאימאמ ניצב עליהם. עמד וקרא לפניהם, היום זהה נעשה שפטים ביודים ולא נשאיר מהם איש, בואו אחרי, הלו כו אחורי, הגינוו לאז צפון, והנה אש גדולה לפניהם נבואה עד למאוד. קרא להם האימאמ, אל תיראו ואל תחפו, אך מעשה בשפים הוא זה, התthicוקו והייתם לאנשים. מיד נכנסו מהם לתוך האש ונשרפו חיים. אמר להם, כו ונבואה מהדרום, גם משם להבה תלחת רשיים, וכך היה מצד מערב ומורה. חזרו בפח נפש לבתיהם. מיד בכח אותו רשות כי לא עלתה בידו. בא לפני אביו, אמר לו אביו, הרי אמרתי לך אל תנע בהם ולא שמעת בקול.

היהודי בדיחי ראותו את כל זה, חזר לבתו, עשה הסדר בהלבתו והודה להקב"ה על חסדו ומצוותו אשר עשה עמו".

רבי שוכר, היה תלמיד הכם חשוב, ונכחו של רבינו יהודה, רבי אברהם אלנדאף, שניסחה את שער הספר חן טוב, כתוב על רבי שוכר:

"החכם השלם גבר בתורה הר"ר יהודה בדיחי זכויות תעמוד לנו".

בספרו חן טוב עה"ת, בפרשת תרומה, הביא רבינו יהודה הידוש בשם אביו רבי שוכר צ"ל,

"ושמעתי מפי מורי אדוני אבי נר"ז (הוא הגאון רבי שבר בר Dichyi וצ"ל), על פי מה שאמרו חכמוני ו"ל שתרומה מן האדם היא המילה, והיא מצוה ראשונה שנצינו בה, וכלל המצוות הם תרי"ג. והנה בשסתיר שבע מצות בני נח ישאר תר"ז נמצא שהמילה ראשונה לתר"ו מצוות. והנה "לי תרומה" שתי תיבות אלו הן אותן "מילה – תר"ז", ירצה שהמילה היא הראשונה לתר"ו מצוות שהיא תרומה מהאדם" עב"ל.

רבינו שוכר, נלקח לבית עולמו ביום כ"ח להודש מנחם אב' שנת תרי"ט. אשתו, דהינו אמו של רבינו יהיא, האERICA ימים והלכה לבית עולמה שנה אחת בלבד לפני בנה, ביום ג' אידן שנות תרמ"ג³.

געורי של רבינו

משחר נעוריו נודע רבינו יהיא בהתמדתו ושקידתו, ונוסף על זאת, קדושתו וטהרטו המיחודה. אהבתו לכתיבת היזושי תורה לא ידועה שבעה, וכבר בנוירותו כותב הוא את חיבורו "לחם תודה" על הלכות שחיטה, כפי שمعد על עצמו בהקדמתו לספרו חן טוב עה"ת בזה"ל:

"וכבר אני העלתני אני הצעיר מימי קדם בנערותי בקונדריס לחם תורה, קודם שיתחבר
ויצא לאור ספר מקור חיים",

וכן כתוב רבינו בהקדמת ספרו לחם תודה:

"ולא לכם החכמים עשייתי זה, רק לעצמי או לأخو ורעי, ילדים אשר בגילאי".

לא רק בהלכות שחיטה עסק רבינו בנערותו, אלא גם בחידושים על התורה, וכפי אשר מעיד נכו הגר"א אלנדאף, כי כל הספר "חן טוב" על התורה אינו אלא שארית הפליטה מרובי היזושים התורה שכותב בנערותו, ז"ל:

"ובילדותי שמעתי מפיו, שהוא מה שנשארו יתר הפליטה מה שהידש בבחורותו בהיותו בשלותו בעיר תחילה צנעא, ומהמת המציק וכו' גלה לעיר כובבאן וכו' והניח כמה קונטרסי חידושים ושאלות ותשובות בנזיה בביתו. ובאשר וכו' חור לביתו, מצא עוד רק קונדריסים מועטים, וסדרם לבך אחד וקרא שם הספר חן טוב"⁴.

קדוש ופרדיש

לאחר נישואיו, עסק בתמדת תורה הק', והוא לאחד מהחכמי "הישיבה הכללית", שהיתה ב"كنيס בית צאלח" בכנען, בה התרכזו טובי התלמידי החכמים שבעיר. הנהגתו הייתה, שבכל יום היה טובל לתוספת טורת הנפש ונקיונה.

³ תאריכים אלו הם עפ"י מה שכתב הגר"ש בדיון בראש ספרו עלות שלמה ח"ב כת"י והובא צילוםם בעול"ש המdfs.

⁴ אוצר ספרי תימן

לצורך פרנסתו, עסק מארץ ייה בצדופות התכשיטים, וכן בכתיבת ספרי תורה, בקדושה ובטהרה. הנגתו היתה כשהיא כותב ספר תורה, שהיא משאיר הוא את כתיבת האזכורות עד שגמר לכתוב את כל הספר. ביום שהוא בדעתו לכתוב את האזכורות, היה מתענה וטובל טבילה נוספת, מלבד הטבילה שטבל בכל יום. או אז היה נכנס לחדר לפנים מהדר, וכוחב את האזכורות בכוונות ע"ד הסוד.

על עיסוקו זה בקדושה עילאית, העיד נכו, בן בתו, רביינו סעדיה אלנדאר צ"ל, [מחבר הספר עין החיים עה"ת], אחיו של הג"ר אברהם צ"ל] לפני הגאון רביינו חייא אלשיך צ"ל, שהעלה את הדברים כדלהלן:

"סיפר שבילדותו היה רגיל אצל סבו. פעם אחת רצה לראות מה סבו נכנס לחדר הפנימי ומתבודד. הוא תחבא בחדר הסמוך לחדר הפנימי זה, וחיכה לביאת סבו. סבו בא, נכנס לחדר הפנימי וסגר את הדלת. הוא הציג מחר קמן שבידת ראוות במעשי סבו, וראה שסבו כותב בספר התורה, ובשעת הכתיבה היה אש סובבת ומكيفה אותו. הילך נבהל מאד, כי חשב שפרצה שריפה, ורק לסבתו שתבוא לבבות האש. סבתו שידעה את העניין, השיאה אותו לעין אחר, ושלחה אותו לאյוז מקום, עד שיגמור סבו לכתיבת את האזכורות"

קני צנעה העידו על רביינו חייא בדיחי, כי לרוב קדושתו ופרישותו, לא היה מסתכל ומכיר צורת מטבחו, והיה בגדר אוותם שהשתבחו בהם בגמרא⁵: "دلא מכיר צורתא דזוזא"⁶.

גlost כוכבא

בשנת הר"ה, עלה לשלטונו בכנען האיאם מהמוד אלמנצור. דרכו של עריין זה, הייתה להתחנות ליהודים, לאוסרם בכל עת בתואנות שונות, לשימוש בכלי ברזל ולהלקותם במלכות, בשוטים, ולישראל בכל מיני עינויים קשים, עד שככל אחד פדה את נפשו בכל מינו⁷.

רבים מרבני ונכבדי צנעה, ברחו מהעיר באוותה תקופה, כדי לא ליפול לרגלי העירין. הבורחים הלכו להתישב בערים אחרות בתימן, שם שלטו מושלים שלא היו כפופים למושל צנעה העירין.

בין הגולים היו רביינו קורה צ"ל [בעל ה"משכיל דורש" ו"מרפא לשון" עה"ת], רביינו סלימאן אלקאה צ"ל [ראב"ד צנעה], רביינו שלום קריף צ"ל [בעל "הידוש הרש"כ" עה"ת], רביינו יוסף מישרקי צ"ל [מצאצאי רביינו דוד מישרקי צ"ל בעל ה"שתי לי זיתים"] שגלה לשיסאם, ואף מונה שם לראב"ד.

⁵ ע"ז נ' ע"א, ודרו ליה החתום משום הכי "בן של קדושים".

⁶ הקדמת תאיל כתיר תורה, ירושלים תרנ"ד.

⁷ סערת תימן עמ' ל'.

גם רבינו ייחיא בדיחי, היה בין הגולים. היה זה בשנת תר"ג, כאשר היה מאירי ייחיא בן ארבעים ושלש שנה.

את סיפורו נסיבות גלוות של רבינו ייחיא, מספר הג"ר אברהם ערובי זצ"ל, בספרו אור לישרים.⁸

"וכבר היה מעשה בארץ התימן בעיר אווול (צנעה) ביום אלאמאם מהמד ז' ייחיא ימש שמו ווכרו, שתפש שני צדיקים וחכמים גדולים, שם האחד מוה"ר ייחיא ז' שוכר אלבדיחי, והשני לא ידעת מה שמו, כמודמה לי שהוא מוה"ר ייחיא אלקטיעי, וחבשים בככלי ברזל בבית האסורים. ליום שישי ערש'ק קרא להם, אמר להם: בחזרו לכם אחת משלש, או המרת הדת, או שמונה אלף ריאלאת במזומן לפני המלך, או חתיכת הראש, והן נתתי לכם זמן עד י' שנות היום אחר החזרה, אמרו יהיה מה שייה. שלחו אל ביתם ליתן להם לבית האסורים שני כדים מים, רחצו כל גופם באותם הימים וטיהרו עצם, והומינו המלך אל בחוכרת שם המפורש. אמרו לו, מהר הומו פה ח' אלפיים ריאלאת מאוצר המלך אל תאחר. הומו לפניהם. בין שהגיע הומו קרא להם המלך, אמרו לו התיר מאסרינו ומזומן בכל אשר שאלת. שלח המלך סריסיו ויצורו וימנו ח' אלפיים ריאלאת, והתיר להם מסרם והלבו לבתיהם לשלוום. חשבו בליבם גמרין דין סומכים על הנם, נcum וنمלה נפשינו שם יחוור בו המלך. החלו למקוחה וטיהרו עצם וכתבו שם של קפיצה, וזה קפץ ברגע הוא ובנו לעיר במר, ומהר"ר ייחיא אלבדיחי קפץ ברגע הוא ובנו מ"ז עוזי לעיר כוכבאן וישבו שם תמיד כי ערי מקלט מההערים לנום שמה כל רוצח. והסריסים הבנינו את הכסף אל בית האוצר, ויבאו ויראו והנה לא נמצא כי אריגים של ארבעת אלפיים, באו והגירו למלא, אמרו להם היהודים לא חיסרו ולא ייתרו, ממה שבאוצר משלך נתנו לך, שלח המלך אחריהם פרשים ויבקשום בכל הדרך ולא מצאו. ואע"פ שעשו זה בשביל הצלת נפשות וקדושה ח' נענו ומת מ"ז עוזי אלבדיחי בקוצר ימים, וזה גם מת בנו בעיר במר וכו', וזה מה ששמעתי מפי מוה"ה משה א"א בן יוסף אלערוסי נ"ג דהוא מעיר כוכבאן ועיניו רוא ולא ור, ודברי פי חכם חן אני כפרת משכבו זלה"ה. ע"ל.

רבי יעקב ספיר, שהכינו נושא הנגיעה לעיר כוכבאן, מביא את סיפורו הצלתו בנוסח קצר שונה, זהה לשונו:

"הוא ואביו הוקן הייש והנכבד מאירי שבר נ", מיקורי ק"ק צנעה ועשרה, היו מעשי מלאכת המטבח בבית המלך הגדול אלמהדי, וכמקרה כולם קרה גם להם, אשר העילו עליהם ואסרו במשמר ימים רבים, ויריקו כל אשר להם. אביו הוקן פדה נפשו בכופר אשר חותש עליו. ובנפש בנו היקר לא רצוי כל כופר, רק בשתיים, تحت ראשו לפניו חמת מלacci מות ימות לחרב, או להמיר דמו במשפטם. וזה ברחמי עזרו, וברח בעצם היום מבית מאסרו, וככלי ברזל אשר ברגלו נתקו, ויברכ לה עיר זאת אשר בה מלך מלך אחר. והמלך הזה קיבל באחנה, והוא עליו למן ומחסה. אנשי המדרינה מספרים שעל ידי

⁸ עמ"ס אבות פ"א משנה י"ג, מובא בס' נר יאיר עמ' ל"ט.

השבועות ורואה ואינו נראה יצא מהמשמר, כי האיש גדול מאוד בחכמת הקבלות המעשיות, יعن לא יוכל לבРОוח איש מבית האסורים ומן האוקים אשר הושת ברגליו, ואנשי צבא שומרים השערים ושערי חומות העיר, והאיש נודע וניכר לכל בני העיר והשומרים. אין זאת כי אם נס ומוות ע"י קבלה מעשית⁹.

החכם השני שברח עם רביינו יהיה זצ"ל, היה הג"ר סאלם אלנדאף, כאשר מעיד על כך נכדו הג"ר אַלנְדָאָפּ בספרו זכור לארהם:

"וַאֲחֹר שָׁرָאוּ וּקְנִי אָבִי אָמֵי הָרֶדֶר סָאַלְמָם אַלנְדָאָפּ וְצִילָּ, שָׁאַי לְהַם מְפַלֵּט מְהַאֲרוֹר מְחַמֵּד בֶּן יְחִיק שְׁחִיק עַצְמֹת, אוֹ קְדַשׁו עַצְמָם וְהַם בַּבֵּית הַאֲסּוּרִים, וְעַזְיָ שֵׁם שֵׁל רֹואָה וְאַיְנוּ נָרָא יָצָא מַבֵּית הַאֲסּוּרִים וּבְרָחוֹ מִשְׁמָ. הָרֶדֶר יְהִיא בְּדִיחֵי נָטָה לְדָרֶךְ עִיר כּוֹכְבָּאָן, מַרְחָק מַהְלָךְ יוֹם צְנֻעָא, כִּי לֹא הִתְהַתֵּת מִמְּשִׁלְתָּ צְנֻעָא אַחֲרֵי אַלמָהְדי, וּקְנִי הָרֶדֶר סָאַלְמָם אַלנְדָאָפּ נָטָה לוֹ לְעִיר כּוֹמָר, שָׁנָם שֵׁם אַיְן לְהַאֲרוֹר שְׁלִיטָה עוֹד. וְאַחֲרֵי בָּן נָסָעָו בְּנֵי מִשְׁפָּחוֹתֵיהֶם בְּסִתְרֵי אֲלֵיהֶם, וַיָּשָׁבוּ שֵׁם עַד מוֹת הַאֲרוֹר, וְאַנְהַרְבֵּן מִרְזָקִי מִשְׁמָ אֶל עִיר קְרִית אַלְקְבָּאָל"¹⁰ וּכְוָ.

שלטונו של עריין זה הלך ונתרופף, ולעוזתו קרא את הטורקים אשר משלו בתחוםה הסמוכה לעדן. כאשר הגיעו הטורקים לצנעה, הि�כו בהם המון הזעם, והם חזרו כלעומת שבאו. מעשה זה, נחשב בעניינו שופטי הדת לבגידה, והם נתנו את המושל בנאסר והוציאו אותו אח"כ למיטה, ותחתיו מונה האימאם עלי אלמהדי.

רוב חכמי צנעה, שבו אליה לאחר תקופה קצרה בת שנים ספורות, לאחר ששככה יד העריין, לא כן רביינו יהיא בדיזי זצ"ל, אשר מיד כאשר הגיע לעיר כוכבאן, הכירו כולם בגדלותו ובמנהיגותו, ומינו אותו עליהם לרוב וראב"ד. במשרה זו החזיק רבינו יהיא שנים רבות.

רבות מתשובותיו ההלכתיות בשו"ת חן טוב, נכתבו בהיותו בעיר כוכבאן. אלא שלא צנעה, עיר חכמים וסופרים, בה היו מצויים ספרים רבים בבית המדרש, הייתה כוכבאן. רביינו יהיא מתאונן בתשובותיו, על הסרון הספרים שבעיר זו:

"אמור יאמר העבד, אע"פ שאין בידי ספרים לעין בדברי הפסוקים הימב, ראוי לך דעתיך, על מנת שתחויר לי תשובה אם כוונתי אל האמת. ואל תאשימני אם חם ושלום שניתי, כי לא נמצא בעיר גלוית כי אם שלחן ערוך פשוט לך, بلا בית¹¹, ואיי לנו מעלבונה של תורה, וה' הטוב יכפר בעד"¹².

⁹ אבן ספר, דף פ"ז ע"א ואילך.

¹⁰ זכור לארהם עמ' ה'. מסורת נוספת בסיפור נס זה, היא כי החכם הנוסף שהיה עמו היה הג"ר יוסף משרכז זצ"ל, עיין בדברי הרב איתמר כהן שליט"א בהגותיו בסוף שו"ת חן טוב עמ' תל"א.

¹¹ רצינו לומר לא "בית יוסף" וארבעה טורים.

¹² שו"ת חן טוב תשובה כ"א, מהדורות שגיב מחפוד עמ' ז"ו.

גם בכוכבא העמיד רבינו יהיא תלמידים, אחד מהם הוא הג"ד שוכר אלחצרי זצ"ל, לימים רבה של כוכבאן ומה"ס נפש יהודה עה"ת¹³. תלמיד זה, היה כותב את הדושיו של רבינו ששמעם מפיו, והעלם בשמו בספרו על התורה.

התיר רבי יעקב ספיר, אשר הגיע לעיר כוכבאן, הכיר את רבינו יהיא, וכאשר כתב על היהודי המקום, הזכירו בהערכתה:

"פה כשבועים בתים,Robem מנברחי צנעה, פליימי מכות חרב, גם שתי בתים בנסיות, לאורהי העיר ואנשי צנעה, אבל כולם כפופים ונשמעים להרב הגדול חסיד וענוי, מארי יהיא אלברידי נ"י. האדם הגדול הזה, הוא מגדולי מדינת תימן, בתורה בידאה ובכחמה".

דבר לא מובן, הוא סיבת שהותו של רבינו יהיא בכוכבאן זמן מה רב, כעשרים ושמונה שנים. הלא אימת המטהל העריצן כבר נעלמה בmonths שנים סופרות לאחר מכן, והביריו חכמי תימן כבר חזרו לעירם ולבית תלמודם, ומה ראה רבינו יהיא לשחות רחוק מהביריו ומהספריות הגדולות בצדנעה.

אין זאת כי אם עליינו להסיק, שרבניו יהיא ברוב גדלותו רצה לעמוד בעצמו גלות המכפרת עוננות, ולפיכך שהוא הוא בכוכבאן זמן רב, והעמיד שם את הדת על תילתה.

בחזרה לצדנעה

בשנת תרל"ב, כבשו הטורקים את תימן, ואז עזב רבינו את העיר כוכבאן, והוזר לגור בעיר הולדתו צנעה. רבינו יהיא התקבל בכבוד רב ע"י תלמידיו הרבים, שניינו אותו עליהם להיות "ראש היישבה הכללית", היא היישבה בה גדול ולמד מלפנים.

רבינו חזר להרביין תורה והנאה עד כשש עשרה שנים, משנת תרל"ב עד הסתלקותו בשנת תרמ"ה.

נס חנכה של היהודי הצדנעה

באותם שנים בהם ישב מה"ר יהיא בדייחי על התורה ועל העבודה הצדנעה, אירע עמו מעשה נס מופלא, הקשור לדייתו בחכמת הקבלה המعيشית. סיפור המעשה מובא בס' קורא הדורות, וערכתו בקצרה לתועלת הרבים, וזה סיפור המעשה:

במחילת המאה הששית מלך בתימן אלמahi עבדאללה, שהיה מלך טוב וმוחסן עם היהודים. לאחר מותו, המליך תחתיו את בנו שנקרא עלי מקלא. בן זה, היה טבעו הפכף ולא היה בו תואר מלכות. התנהגותו הייתה לזרא בעני שרי המלוכה, והם החליטו להעבירו ממילכותו ולהעמיד אחר תחתיו.

¹³ יצא לאור ע"י נכדו הרב מנחם הזרוני זצ"ל, שהיה מרבני מחנה חז"ל ולהם מלחמות ה' ואף ישב במאסר עם הג"ר מארי חיים סנואני זצ"ל, ולאחם"כ מרבני העדה בהוד השרון.

תחת עלי מקלא, העמידו השרים את סיד נאצ'ר, הגוזר של המסגד [מסגף] המרכזי בזנעה. בעברו היה נאצ'ר אדם עני ומוסובב על הפתחים, אבל בהיותו איש ספר, התגלל מזו ועלה למשרה מכובדת זו במסגד, עד הגיעו לארמון המלוכה.

כאשר עלה נאצ'ר לשולטן המלוכה, היה קנא לסת האיסלאם, והיה גוזר על היהודים מיסים וגזרות, בתואנות שונות ומישנות, עד אשר קצ'ו יהודי צנעה בהם. בחיו האישים התנהג כבזון ובעל תאווה, ובכלليل היה סעודתו כבש שלם. מידי פעמי היה דרכו לכת על סוסי בשכונות היהודים, להיכנס לבתי הכנסת, וביקש מהם לפתח את ההיכל ולהראות לו את ספרי התורה שם.

יום אחד, קרא הוא לנשיא הממונה על שכונות היהודים, וביקש ממנו מספר מפורט על ספרי התורה שיש בכל בתיה הכנסת בזנעה. לצורך הסיוור והספרה המדוקדקת, שלח הוא עמו שני משרתים. לאחר שתיעדו את מספר ספרי התורה, הגיע מספרם לארבע מאות עשרים וששה ספרים, וננתנו בהם יהודים רמז, מנין "זהם תכו לרגילד".

לאחר שהגיע מסמך ספרי התורה למלך, העביר הוא כרוז בכל מלכותו לאמר: כל האוהב את המלך, נא להביא עצים וקרשים וחומר בעירה, ולהניחם בмарש הריק הסמוך לארמון המלך, שנקרא "מידאן".

מיד למחמת קרא המלך לנשיא היהודי הממונה, וצוה עליו בתקיפות: קח עמק גמלים מארמוני, ואסוף את כל ספרי התורה המנויים כאן, והבא אותם אליו תיכך ומיד למן עלם באש, ולא ישאר זכר מכל תורה ישראל. לאחר שריפת ספרי התורה, אצווה כל לא ישאר בכל מחוזות צנעה איש ועד אשה, נער זקן, מי שלא ימיר את דתו לדת האיסלאם, והיינו כולנו עם אחד,ומי שימרה איש פי, יומת!

נשיא היהודים, שראה כי כל החרצת היא גזירת המלך ביקש: יתן לנו אדונינו המלך יום אחד לבשר את הגדרה לכל היהודים, ולמהר ירדנו גמלי המלך אל שכונות היהודים לאסורה את ספרי התורה. המלך הסכים לבקשתו, והמתין עד למחרת.

בינתיים, נכנסו כל זקני רבני העדה את העם לבית הכנסת, ויבאו כולם, אנשים נשים וטף, ויעלו עפר על ראשם, ויקרעו במדיהם, ויתכסו שקים, ויאמרו: "ברוך דין האמת". עמדו גוזרו תענית, ויום תפילה כללי בבית הכנסת לכל הציבור, בתרועה ובקול שופר.

שנתיים מזקни רבני העדה, היו ידועים כבקאים בקבלת מעשית, והם הנאו מה"ר יהיא בדייחי צ"ל, ועמו הגאון מה"ר סאלם ב"ר סעד אלנדאץ צ"ל. שני רבני אלה, לקחו תרגול לבן, רחצוהו, ויקראו שמו: "אימאם אלנאצ'ר". לקחו את התרגול, והסתגרו להם בחדר אחד לבדם, זה יושב בפינה אחת של החדר ולומד, וזה יושב בפינה אחרת ולומד. מידי פעם קורא אחד מהם לתרגול: "בא הנה אימאם אלנאצ'ר וקה לאכול", ומביא לו חיטים לאכול, וכן חבירו. כך ישבו ולמדו לבדם כל הלילה עד עלות השחר. כאשר עלה השחר, לקחו את התרגול לבית הכנסת, קשווהו והניחו תחת התיבה.

עמדו והוציאו את ספר התורה מן ההיכל, והחלו כל הקהל לסובב את התיבה בתפילות ותהינות. אב בית הדין, הגאון רבי יוסף אלקארה זצ"ל, הביא עמו את הלולב והarterוג שבירך עלייו בחג הסוכות האחרון, שם אפר על ראשו, ומיד כל העם חזרו והניזח אפר על ראשם. עמד הרב ודרש:

רבותי, דעו לכם כי גזירה הגזירה שתשרף התורה לעינינו, ודבר זה מהריד כל לב. הלא התורה הקדושה היא חיונית וקיומינו, אויל לו לדור שכך עלתה בימי! ספר אמר שפה, התפלש באפר! קראו צום קדשו עצרה, כי לא היה כך מיום שנברא העולם, אויל שריפת התורה! מיד געו כל העם בבליה, והוסיפו לומר הווענות ושבע הקפות של הווענא רבה, למרות שעמדו אז ביום כ"ד לחודש כסלו. כך הקיפו את התיבה שבע פעמים, ואמרו מזמור "למנצח וגוי יענק לה ביום צורה" י"ב פעמים, נגד י"ב צירופי שם הווי"ה ברוך הוא. אה"כ הוציאו את התרנגול ממקומו מתחת התיבה, וקבעו עליו מזמור ק"ט שבתהיילים, כ"א פעמים. אה"כ הוסיפו לומר את שירות הים בקהל גדול, כאשר כל הקהל חזר ג' פעמים על הפסוקים "תפול עליהם אימתה ופחד", "ה' איש מלחמה" וגוי, ומ"י מכמה באלים ה", בכל אחד מפסוקים אלו, היה תוקעים בשופרות.

האימאמ נאצ'ר, לא ישן כל הלילה משמהה, בחושבו כי הוא יהיה המלך הראשון שישלים את דת היהודים מתמן. הגיע השעה שמנונה בבורק, ציווה להזמין את משרתיו וסגניו, וכלי זמר עמם, וגם את בעלי הגמלים ציווה להיות מוכנים לרדת לשכונת היהודים לאסוף את ספרי התורה. בינתים, ילך הוא לטבול בוקר בשדות סביב צנעא, ומיד בחזרתו ישורף את ספרי התורה.

המשרתים הגיעו לבתי הכנסת עם גמליהם, וירכזו לחנות בחצר בית הכנסת. היהודים אמרו למשרתים מנהגי הגמלים: אין לנו סמכות לעשות דבר, לנו לנשיא הממונה. קראו לממונה, והוא קרא בזעם לעבר משרתי המלך: "מסרבם אנו לפתח את בית הכנסת, ולא תקבלו מאיתנו גם לא מטפה אחת של ספר תורה, מוכנים אנו כולנו למסור את נפשנו בעבור תורהינו! וויסיף ויקלל את המלך: מי הוא זה נאצ'ר, שהיה בעבר עני ודק, אינו מזרע המלוכה בכלל, לנו ואמרו לו שאנו מורדים בו! בדבריו, כיוון הוא למסור את עצמו על קידוש ה'. משרתי המלך רצו לארמן, אבל אז נודע להם כי האימאמ יצא לטבול בוקר.

שני הרבניים, הגר"י בדייחי והגר"י אלנדאף, כאשר כיוונו את השעה היUDAה, עלו אל הגג, והתרנגול שקראו לו נאצ'ר עמם, קראו עליו שוב את מזמור ק"ט שבתהיילים, והוסיפו לומר את המזמור "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע" {מזמור צ"ד} וכן "חלצני ה' מאדם רע" {מזמור ק"מ}, שסגולתם להפיל הרשע. לאחר מכן עמדו ושהטו את התרנגול.

الطائف של המלך היה במקום הנקרה "ודאי צ'ה'ר". מקום זה, היה מקום לגידול עצי פירות טוביים, ובעליהם היו מבאים אותם לשוק לצנעא ומחפרנסים מהם. והנה באותו יום, באו חלק מבעלי האילנות למכור את מרכוליהם, ומלאך ה' משמעים ירד לעזרת עמו, ונדמה להם כאחד ממשרתי המלך הבא לקראם בבהלה. מיד שאלוהו: על מה ולמה תבהל? אמר להם על חייכם וחמי בני משפחותיכם אני חס. אמרו לו: למה כוונתך? אמר להם: הנה המלך

עובר כאן בודאי צ'הר, וכוונתו לעקור את כל העצים ממקום זה, ולהכשירו למקום ארמונות המלוכה שלו! מיד נחרדו בעלי האילנות, והחליטו להקדים תרופה למכה. התהבאו בין האילנות במקום גבוהה, והביאו עמהם חץ וקשת. מיד סאש ראו את שירות המלך עוברת וכאלה, משך אחד מהם בקשוג, ויראה החץ לעבר המלך היושב על סוסו. פגע החץ במלך, והרגו מיד! זמן מיתהו של נאצ'ר הרשע, היה בדיקן בזמן ששחתו רבני צנעה את התרגול, וייה לפלא.

כאשר הגיע הקול בצדnea כי מות האימאם נאצ'ר, עמדו והוציאו את בן המלך אלמהדי עלי מקלא מכלאו, וימליךוהו תחתינו. אותו יום, היה ערבות הג החנוכה, ובכל שכונות היהודים אורה ושמהה שzon ויקר. באותו לילה,ليل כ"ה בכסלו, ברכו כולם ברכת "שעשה ניסים לאבותינו ביום ההם בזמנ ההז" בכוונה גדולה, וכן ברכת "שהחיינו" על הנרות, וגמרו את ההלל בשמהה וכטווב לבב, על הניסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות¹⁴.

ענותנותו של רבינו

רבינו הxon טוב, למורות גדלותו העצומה בתורה ובקדושה, התנגד בהיו במידת ענווה מיוחדת. גם הרב יעקב ספיר כתב עליו "חסיד ועניו", גם תלמידו הגר"ש היבשוש, כותב על רבבו: "עניו כבר בתיה"¹⁵. רבינו עמרם קורה כתב על רבינו כשהיה בכוכבא: "רווכם למדוי מידותיו, ענוה ויראת הא"¹⁶. גם השד"ר מטבירה הרב יחזקאל שאל רופא, כותב על פטירת רבינו: "אחד מיקורי הדור וכו', ארון האלוהים, הצדיק והישר, החסיד והעניו מוריינו ורבינו יהיה בדיחי וכו', איה סופר איה שוקל, איה חסיד איה עניו, המאושר בכל עניינו"¹⁷.

זכיר לענותנותו הגדולה, מוצאים אנו בקטעים מדבריו ומתשובותיו, השופכים אור על דמותו הגדולה.

בספרו תשובה כ"ז, דן רבינו על חמא מהלב בהמה שנמצא בה מהט, וברוב ענותנותו, לאחר שהוא כותב את דעתו הוא מתייעץ עם תלמידו, וכותב לו בלשון: "יורנו רבינו אם אנו יכולים להתייר חמאה זו מטעם שתבתבי, או לאו. שבעונות הרבים לא נמצא במקומות גלותי ספרי פוסקים לחפש בהן أولי-Amiza היתר מפורש, אלא שלחן עורך בארכיטקט, ולא הרוחה צמאונינו מפני חוסר דעתך".

ושם מוסיף הוא לכותב לתלמידו: "ויתורנו דרך האמת, ולא תאהב הקיצור בתשובתך הרמתה, כי דעתך קצחה מכל צד ופינה, וללמוד אני צריך, כי השם יתרוך בעונות הרבים

¹⁴ עפ"י ספרו המעשה מספר הדורות לרגר"א ערובי כת"י, המובא בסוף החון טוב הנ"ל עמודים תמ"ח-תנ"ו, ומסים שם הרב: "כך שמעתי מפי מהו"ר סאלם דואד קאפק ומפי מהו"ר חייא אלבדיחי עצמן".

¹⁵ בתחילת תשובתו המובאת בש"ת חנ טוב החדש סי' ס'.

¹⁶ סערת תימן עמ' מ"ד

¹⁷ מובא בס' איש ימיין ח"א עמ' לג ואילך.

הרחק מידועי החכמה ממוני, ולא נמצא מנוח לנפשי לישא וליתן בדיני תורהינו הקדושה עם חברים, ועל מי יש להישען, אלא על אבינו שבשמים ועל מעלה כבוד תורהך... העוניים על התשובה זו הם תלמידיו הגר"ח קורה והגר"ש חבושים בעל שושנת המלך.

בתשובה כ"ח, מוסיף רביינו החן טוב ועונה על דברי תלמידיו בעונה גדולה, [שאגב למדים ממנה עד כמה העיריך ואהבת את תלמידיו, עוזדים והגדיל מעלהם], וזה לשונו שם:

"יארו ויזהירו כאור החמה שבעתיים מעלה כבוד תורה החתומים, אע"פ שהארתם עינינו בעיקר דין החמאה להחמייר, ושפחותיכם ברור מללו, עתה באתי להשתעשע באמרותיכם הטהורים. ואין הכוונה למרות את פיכם ולחולק חס ושלום, אלא ללמידה אני צריך. וחובה על הכל היה לצרף וללבן ההלכה, עד שלא ישאר בה שם קושי וספק, וללמוד דעת את העם פחותי הערך במני, העומד בלבד שואל מבקש ממעלת כבוד תורהכם להסביר לי מה שבכתב השוו"ע...ocaן חולק רביינו על דברי תלמידיו, ונושא על דעתו למרות תשובתם הנוספת אליו. לשון ענוה מיוחדת זו, אינה מצויה בכתביה לרבניים, וכל שכן בכתביה לתלמידים, בפרט כאשר אינם מסכימים עם דעתם, ומכאן למדים גודל ענותו.

על עצמו כותב רביינו: "והנה אני העני והדל בתורה וכו', על אמרתי אכתוב מה שייעלה בשכל הידל, אולי באיזה דריש אשכח מרוגניתא, ולימוד לעצמי ולזוכרוון בין עיני¹⁸". ושם: "והופתני איזה חידוש, כפי שבלי החולש"¹⁹.

גם בתחילת תשובה מ' בשו"ת, כאשר עמד בראש הישיבה הכללית, והוא בזכותו, עונה הוא על שאלה שנשלחה לו מאחת מערי צנעא: "ואף שאין אנו כדים לדבר בפני נדלים ממנו, כי מי יבוא אחר המלך, מאן מלבי רבען דקשייש, אשר רוח אלוהים דבר נם ונאמר עליהם אלהים ניצב עדת אל, אםنم מפני מעלה כבוד תורה לא נחשוך פינו מלדבר בכתב". והדוגמאות לענותנותו הם רבות מספריו, ולא צינו אלא כמה מראוי מקומות, להתבונן על רום מעלהו ודרגתנו.

մביסס מנהגי אבות

רביינו החן טוב, היה אחד מגדולי מעתיקי השמורה במנהגי תימן, ובספרו נשתרמו מנהגים רבים. כפוסק ואיש הלכה, ידע רביינו פעמים לקיים את המנהג הקדום ולמצוא לו מקורות וסמכות בהלכה, אך פעמים היה דוחה רביינו מנהג, למרות שהתפשט בעם, כאשר היה נגד ההלכה הצרופה.

כך מוצאים אנו כי בספרו {שו"ת סי' מ"ד}, לגבי מה שנגעו בתימן לאכול כובאה לפני קריאת התורה ללא קידוש, שהעליה סמכות למנ Hag hamakilin, וכותב בסוף תשובתו: "ולא הוברכנו להшиб אלא כדי שלא יהוק אדם את ישראל בראשיעי חס ושלום, הויאל ויש למנהג סמן וסעד מדינה, ואין הקב"ה מביא תקלב לרוב הציבור, ואם אינם נבאים, בני

¹⁸ מהקדמת ספרו חן טוב עה"ת עמ' י"ב.

¹⁹ שם עמ' י"ג.

גבאים הם, והמחמיר תבוא עליו ברכה, ובזה כל העם יבוא בחשקט שלום ובטחה". [גם אני הצעיר הופטי ב يوسف חן הערתה כ"ו עוד פוסקים המקילים בנידון].

כאשר נחלקו בתימן על אכילת הcobana, היה רבינו החן טוב מהטוענים כי צורת אפייתה דין בישול הוא לה ולא אפייה, וכן העלה בספרו את תשובה מהר"ש שמן {סימן מ"ג} הסובר כי דין מעשה קדרה לה וברכתה מזונות²⁰, ושם איתא: "ובכל זה שכתבת הסבירו רוב חכמי ישראל שבמקומינו, וכמעט מהם כולם, ולא עוד אלא שהמנגן מקדמונייםDKRMONIM כמו שכבת בתי, ואם הלכה רופפת בידך, פוק חי מי עמא דבר, והאמת יורה דברכו". בתשובה זו אגב, ביררו גם את אכילת הזולביה. נכדו הגרא"א אלנדאף, כתב בצעירותו תשובה ארוכה בנידון, בהיי זקינו, ורבינו חזק את פסקו, שכאמור מהזק מנהג אבות.

לגביו מנהג תימן דין חוזר וניעור, מחזק רבינו את פסק מהר"ץ בណדון כי מנהג תימן היה להחמיר בדבר, וכל תשובתו בסימן מ"ח בספרו, היא תמצית תשובה מהר"ץ בפעולה צדיק²¹, את תשובתו כתוב נגד מנהג "קצת מאנשי הכפרים" ששסכו להקל בדבר.

למרות שבתימן היה רוח מנהג הנשים למתין י"ד יום קודם הטבילה, עד הדור האחרון, יצאו חכמי תימן נגד מנהג זה בכל הדורות²², שהינו נגד ההלכה, וכבר הרמב"ם יצא נגדו. רבינו החן טוב, נקט את הלשון התקיפה ביותר נגד מנהג זה:

"אמנם אלו הנשים המתיינות עד يوم شبיעי לראייתה, ראוי להוביין ולבטל זה המנהג, שמצוות את בעליהן ועתידות ליתן את הדין"²³.

דרך הלימוד והפסיקת של רבינו

דרךו של רבינו החן טוב, לבסס את פסיקותיו עפ"י השלחן ערוך. כאשר היה מגיע לברך את ההלכה, היה לבאר את הדבר משורשו בגמרא, בדבורי הראשונים, כיצד ביארם רבינו הבית יוסף, כיצד פסק בשלחן ערוך, וכייזד הבינו את ההלכה הפוסקים האחים נושאי כליו של השלחן ערוך, ובעלי השו"ת. רבינו מכנה את רבי יוסף קאראו בתואר: "מן הקדוש".

²⁰ נפקא מינה האם ליטול ידיים על אכילת כובנה, וכן נפק"מ ביום שבת בכורק, דיש חיוב לאכול כויה פת, ואף בכיזה אם בירך על נת"י בברכה, ואין הכבנה מצטרפת לשיעור זה.

²¹ ח"ב סי' ק"פ. ושם ב يوسف חן ציננו את חכמי תימן החלוקים בדבר, ובראשם הגרא"י משלקי בשוו"ת רביד הhab ס"ו

²² כאשר ציינתי ב يوسف חן שם הערתה י"ח, שכן הייתה י"ב רבני תימן, דעת מהר"ץ, רבינו החן טוב, התורת חכם, השוונת המלך, נכדי רבינו גרא"א אלמדאף והגר"ס בעף החיים עה"ת, הגר"י עמוד בספרו פתח האות, המחלת יוסף, הגר"י האשש בס' מל' הרימון, הגר"י עוזרי ספרו שער קדושה, והגר"מ נגאר מחכמי רדאע, בס' אור התורה. ומה שהבאתי שם מעשה דין תורה שהגיע בין בעל לאשתו על מנהג זה, כך שמעתי מהרה"ג פנהס קורח שליט"א, שכא מעשה לפני סבו הגר"ר שלום קורח, כאשר הבעל טען לו כי המנהג, ואשתו רצחה להתקעיש על המנתנה י"ד רק משומן כי כך קיבלה מאימה. דבר הממחיש עד כמה פער היה בין פסיקות הרבנים בכל הדורות בענינים אלו המסוריים למשים, לבין מנהג הנשים בפועל.

²³ חשובה מ"א אותן לעמ' קס"ו.

למרות זאת, היה רבינו כאמור קנא למנהיג תימן, וידע להאריך את מנהג אבותינו באור יקרות, גם כאשר שונה הוא מפסק השולחן ערך²⁴.

רבינו החשיב את הרמב"ם רבotta, אך מעולם לא הביא רק את דעת הרמב"ם ופסק לפיה, את שילבה עם דעת השו"ע וגදולי הפוסקים²⁵. ופעמים אף פסק והעלה שלא בדבריו²⁶.

רבינו החן טוב העיריך מאד את ספרי חכמי תימן, ובראשם רבינו דוד מישרקי צ"ל בעל השתיל זיתים, ומהרי"ז. את שניהם ראה כפוסקי הדור ומעתיקי השמوعה והמנגה. את הערכתו הגדולה לרביבנו השתילי זיתים, ניתן למוד ממה שכותב בתשובה כ"ח, כאשר בא לברר דין בהלכות שחיטה כותב הו: "ואעפ' שדעת רמ"א להקל, לא מלאני לבי להתר נידון דין, עד שאדע אם העלה הר"ב בעל ראשי בשמות הג"ה, בודאי שיש לנוהג היתר כדעת הרמ"א צ"ל"²⁷. [אגב, מהשובת תלמידיו שם, למדים כלל החשוב שהיה בתימן בלימוד השתילי זיתים, וזה שם: "ומה שהעתיקה בשתי זיתים, הוא כפי הכלל שנראה בדבריו במקום אחר, שכשהוא משמש הגאה מהשולחן ערוך וכותבה בשתי זיתים, הוא כדי לסייע עליה בשעת הדחק".]

עושר הספרים שמביא רבינו בתשובותיו, מכחישים לעלה מכל ספק את הטענה הישנה והסר הבסיס כי חכמי תימן היו מחוסרי ספרים. רבינו מביאodon באריכות בספרי תשיבות נדירות [יחסית לזמן] כגון שו"ת זכור ליצחק²⁸, ספר קדשי דוד, חסדי דוד על השו"ע, שו"ת אהלי יעקב, שו"ת הרמ"ע מפאנגו, הגנת ורדים, ספר גור אריה, שו"ת מהרי"ט, הפרי תואר על יו"ד, נהר שלום על או"ח, מלבד כמובן כל הראשונים, הרמב"ם וכל נושאינו כלו {כולל מעשה רוקח ור"ד ערמאה} השו"ע וכל נושאינו כלו {כולל פמ"ג, פר"ח, לבושי שרד, מהזית השקן וננסת הגדולה}, ומובן ספרי חכמי תימן {שהיו אז בכתב יד} מהם הביא רבות.

רבינו עונה לתשובות שנשלחו אליו מכל קצאות תימן, מישיב הוא את מנהג בני העיר דмар, וمبرר הוא את מצב העירוב בין הערים מחוזית ואלצובר, מוסיף הוא לברר האם בני היישוב בני עזאם יכולם לטלטל בו, ודין כאמור על מנהגים רבים של בני תימן בכל מקומות מחוזותיהם.

לוייתו

²⁴ כפי המתבאר מתשוכה נ"ב הארכחה, בה ביאר את מנהג תימן לעונת אמרן אחר יוזר, שלא כדעת השו"ע, כתוב: "ולמדנו מהה כמה גדול כח המנהג". גם מתשוכה מ"ח בדיון חזר וניעור מתבאר כן, שמנהיג תימן להחמיר סותר לפסק השו"ע {חמן} ס"ד לתקל בויה.

²⁵ ולא כמו שיש הרוצים לחזור בימיונו לפסק אך ורק מתוך הרמב"ם, וכיילו כך היה בחימן, ותשוכותיו הרבות של רבינו החן טוב, ככל שאר חכמי תימן יוכיחו כי העשיהם כן אינם חולכים בדרך הפסיקה שהמחייב לנו רבותינו חכמי תימן.

²⁶ וכפי שביארתי ביוסף חז על השו"ת תשובה ו' הערכה כ"ו, ובתשוכה מג סוף הערכה ל' עיין שם. במאדרה החדש עלי ק"י.

²⁷ לרבי יצחק הררי מהכמי ארם צובא, והכיה רבות וכפרט בתשוכה נ"ב.

רביינו יחיא בדיחי צ"ל נלקח לבית עולמו ביום כ"ב תשרי תרמ"ה, הוא יום טוב שני של גליות, זkan ושבע ימים, מוקף במאות תלמידיו ומעריציו. פטירתו הייתה לאחר חצות היום.

בית הדין בצעua שלח את כתה בית הדין הוא הר"ר סאלם גובי צ"ל, שיכריז בכל בת הכנסת כי בית הדין ציווה מכל תושבי צנעא ל走访ו של גדול הדור, וחלוקת לרביינו יחיא כבוד אחרון.

הלויה יצאה מביתו של המנוח, בדומיה, אשר מיטתו נישאת על כתפי תלמידיו. בהגיים לרחבה שבאמצע שכנות היהודים, עצרו כל הקהיל גדול, ואז החלו ההספדים.

ראשון המسفדים, היה הגאון רביינו אברהם צאלח צ"ל, נין מהרי"ז, שהיה זקננו הדור ומורה צדק ודין בצעua. מארי אברהם קרא על רביינו יחיא פסוקים מגילת איכה, ואמר עלייו קינות בלב נשבר. כל העם התעוררנו וגעו ברכיה, על סילוקו של גדול הדור מבנייהם.

לאחר מכן, עלה והספידו תלמידו הג"ר חיים קורה צ"ל, מגדולי בני צנעא, שג"כ עורר את הקהיל ברכיה ובדברי כיבושין. המسفיד השלישי היה הג"ר שלמה אלנדאף צ"ל, נכדו הגדל של רביינו יחיא. [אחו של הג"ר אלנדאף בעל ה"ענף חיים" והగ"ס בעל עז החיים]. בין כל הספדים עשו "מעמד ומושב" כמנגga. גם לרביינו יחיא עשו שבעה הספדים עם מעמד ומושב, למרות שהיא יו"ט של גליות.

בעת הלויה, שהה במקום שלוחא דרבנן מהעיר טבריה, וישמו לו שאל חזקאל רופא²⁹. אותו חכם, חמה על מה שמשפדים חכם ביו"ט שני של גליות, שלדעתו אין לפיה הלהלה, שאין להספיד ביו"ט שני של גליות. אותו חכם קרא לעבר המسفדים כי אין לעשות כן והדבר איןו על פי הדין. את קראתו זאת עשה באמצעות ההספיד השלישי של הג"ר אלנדאף. שלשה מהabricים הצעירים של בני צנעא, שקינאו כנראה כי חברם וכן גilm ר"ש אלנדאף עומד בשורה אחת עם זקני הדור המسفדים, ההרו אף הם אחורי השד"ר כי יש להפסיק את ההספדים. גדול הדור שנכחו באותו מעמד, ובראשם הרב"ד רביינו סלימאן אלקאה, השתיקו את המוחים בטענה שאינם בקיאים במנגgi תימן, שנганו להקל במקרה זה, וכך סיימו את ההספדים. רביינו יחיא נזכר בבית החיים של צנעא, בסמוך לקברו של מהרי"ז.

מיד לאחר ההג', פנה השד"ר לחכמי היישבה הכללית בצעua, וביקש מהם הסבר מוגmak מדוע התירו את ההספד ביו"ט שני של גליות. השד"ר הסתמכ על תשובה אחד מהחכמי צנעא שצדד בדבריו לאסור. הג"ר יצחק הלווי וידידו הג"ר אלנדאף נכד רביינו, שקדו לילה שלם על סוגיא זו, וביארו בארכיות את יסוד ההיתר, דין סיפורו שבחו של

²⁹ היה בנו של רבי דוד נתנאלו רופא, משכעה טובי העיר של טבריה. אביו היה הרב שאל חזקאל בן הרב שלמה יוסף, שהיה רופא ווועץ למלאן איטליה. אותו שד"ר, יצא בשילוחות רבני טבריה להצליל את הקהילה היהודית בטבריה ואת קבר רבי מאיר בעל הנס. בנסיבותיו עבר מרוכקו והגיע אף לתימן. הגיעו לתוכנן ניסה לשנות את נוסח התפילת ה"בלדי" שיתאמים לנוסח הארץישראלי, ה"ירושלמי". {מתוך ספר מעשה חזיא למלודות משפחת רופא, עמ' כ"ח, הוצאת מכון הכותב י-ם תשנ"ז}.

מת בכלל איסור ההספֶד שאסרו חכמיים³⁰. לחשובה זו הצטרף שלשה עשר רבני מגדולי רבני צנעא.

השד"ר הוסיף לשולח לרבני טבריה את סיפור המעשה, והפציר בהם לבאר את האיסור לבני תימן, ושיזקקו את דבריו.

חכמי טבריה, הג"ר יוסף דוד אבולעפה וחכמים נוספים, שלחו בחודש שבט התרכ"ט תשובה מפורטת בנידון לתימן לאיסור.

נוסח מקוצר של התשובה, נדפס בספרו של רבי אליהו ילוֹז, ששימש בספרא דדיינא בבית הדין של טבריה, ונדפסה בספרו שו"ת יש מאין סי' ה', ואלו תהילת הדברים:

"על ריב בני ישראל באחת מערי תימן שהניחו מיטחו של צורבא מרבען ברחוב ביום טוב שני ויספדו שם. והרב השד"ר מעיר קודשנו תבנה ותמונה הוא וחכמי היישיבה הי"ו מיחו בם והשיבו דרכי על פי הייש מפרשים שהביאו" וכלה.

כאשר הגיעו הגיעה התשובה לתימן, קראה הג"ר יהיא יצחק הלוי זצ"ל, וכותב את השגתו על דברי החכמים בשולי האגרת³¹:

קברו של רבינו

רביינו נזכר כאמור בבית החיים של רבני צנעא. קברו של רביינו יהיא בדיחי זצ"ל, היה מהקדברים שהיו עליהם אלהם בעיתות צרה ומצוקה, כגון בשנות בצורת, אשר היו עליהם לקברי גדולי הדור לעזר רחמי שמים.

בתיאור שכח אחד מישובי צנעא, מובא כי הראב"ד האגר"י יצחק הלוי והאגאון רבי סעד אלעוזיר, רבה של בית אלואסטא, ذכר צדיקים לברכה, כאשר ערכו עצרת תפילה והתעוררות עקב בצורת, היו עושים את מעמד התפילה בסמוך לקברי הצדיקים בתימן, והוא מתהננים שבזכותם יעוזר ה' רחמייו עליהם, והנה קטע מדבריו:

"מארי סעד אלעוזיר, המשיך לעוזר את הקהיל, וקרא בשמות הנפטרים, גdots רבני צנעא לדורותיהם, שהיו קבורים ממול במרחב עשרה מטרים בלבד: "עוזו ישנים משנתכם והקיצו נרדמים מתרדמתכם, רביינו יהיא צאלת, מארי יהיא בדיחי, מاري חיים קורח, הקיצו ורננו שובני עפר והתפללו בעדינו, אולי ישמע האל בקול תחינתכם, וירחם על עמו ונחלתו, וירזיך לנו גשמי רצון ברכה ונדרבה, ויקדרש שמו בעולם לעניין מלכות

³⁰ ונדפסה חשובה זו בספר הראל {לזכר הרב רפאל אלשיך עם' ז"ח ואילך}, וכשו"ת דברי חכמים עם' קצ"ג ואילך, ולאחמנ"כ בשו"ת זכרוני איש של הג"ר אלמדאפסי מ"ד עלי קפ"ד, ולאחרונה הובאה בספר הזכרון להג"ר יצחק הלוי זצ"ל "איש ימני" ח"א עלי מ' ואילך, עי"ש ובמכווא הנפלא של הג"ר א' יצחק הלוי.

³¹ האגרת וההשגות נדפסו עי' הרה"ג פנחס קורח שליט"א בספר ענף עץ אבות עם' תתי"ט ואילך, ולאחמנ"כ בספר מבועי אפיקים עם' רנ"ה ואילך, ולאחרונה נדפסו ההשגות גם בס' איש ימני ח"א עלי נ"ב ואילך.

ישמעאל. אל מי נזעך ואל מי נתחנן הלא عليك ה' בוחנו, כי אתה אבינו, כי אתה גואלינו ומעולם לא זנחהנו. שבינו מר גלות ושביה, זה כמה דורות זה כמה מאות שנים. היינו חורפה לשכניינו, לעג וקלס לסייעותינו. עד מתי לא תرحم על עמק ונחלתך. שוביינו אלהינו ישענו והפר בעסק עמו. ובאן המשיך מארי סעד בפיוט הנאמר ביום כיפור: "שלומי עליון ישיני מכפילה, מה לכם לחשות מהרבות תפילה וכור, עד יובן ועד ישים את ירושלים תהילה"³².

רבינו מתגלה בחולם אחר פטירתו

בנו רבוי שלמה, מספר כיצד התגלה אביו בחולם לאחר פטירתו מן העולם, וסיפר מה נעשה בדינו, וזה לשונו:

"ליל ט"ו שבט שנת תרמ"ט, נראה אドוני אבי הרב עטרת ראשיה יהוה וכותו תנן עליינו, הוא ושלום ערוצי, לאחד העיר כוכבאן בחולם. אמר לו: רבוי ומורי, בבקשה ממך אמר לך מה היה בדיןך. אמר לו: בזבוז שהיית ממתין לברכת שליח ציבור או לאייה ברכה מהمبرכים, והיית עונה ברוך הוא וברוך שמו, והיית זהיר בעניות אמן, ומתכוון גימטריא הויה ואדנות, ניצלתית מחיבוט הקבר".

בנייה של רבייט

רבי עוזי' - לרביינו יהיא היה בן בשם עוזי. רבי אברהם ערוצי מעיד, כי בן זה ברחה עם אביו לעיר כוכבאן, והוא נפטר בצעירותו. אחיו רבי שלמה, מביא היישוש בשם אחיו זה מכתיבת ידו, בספרו עלות שלמה, כאשר הוא מציין שם "עוואץ" נקרא בלשון הקודש "עידו" [למרות שהמקובל לתרגם את השם עוזי לעובדיה], וזה לשונו:

"ראיתי טעם לזה בכתב יד אחיו עוזי", הנקרא בלשון הקודש עדו, ויל, איבא למידק, למה הוציאה דבר שקר מפה לומר כי דרך נשים לי, הגם בשביב שלא יכיר שהתרפים תחתיה דברה שקר (ר"ל היהת מחוייבת לדבר שקר), אבל היה לה לטען טענה אחרת שלא תשקר, והתאריך שיש לה אייה עסק ובשביל זה לא כמה מפני אביה, ולא היה מכיר שהתרפים תחתיה.

וכתיב הרב לתרץ: אלא חס ושלום על אותה צדקה שהוציאה דבר שקר מפה, אמנם יובן במ"ש במס' שבת (פ"ב ע"א): "אמר רבי עקיבא, מנין לעובדה וריה שטמאה במשא בנדח, שנא 'תורם כמו דוח צא תא אמר לו' (ישעה ל' ב' ב'), מה נדרה שטמאה במשא, אף עובדה וריה שטמאה במשא" ע"ב. ובזה יבא על נבון, שלא דברה שקר במה שאמרה 'דרך נשים לי', אלא רמה לאביה ולא נרמו, במה שאמרה דרך נשים לי ר"ל שני יושבת על עובדה

ורה שמטמאה בנדח, וזהו דרך נשים לי, דהינו העבודה ורה שהיא כמו דרך נשים, "לי" דהינו שהיא יושבת עליה, לכן "לא אוכל לך מפניך", כדי שלא יראה לרפאים ויקחם" עב"ל³³.

רבי עוזע נפטר כאמור בצעירותו, ביום כ"א לחודש מרחשווון בשנת תר"ח, ארבעים שנה לפני פטירת אביו.

רבי שלמה - רביינו שלמה בדיחי צ"ל, מבניו הגדולים של רביינו החן טוב היה. גדול בתורה ובקדושה. גדלותו נודעת בספרו החשוב "עלות שלמה" על התורה והמגילות. ספר זה, המלא בדרשות וטעמים שדרש בסעודות מצווה של חתן וכלה וברית מילה, כאשר כמעט בכל פרשה נמצא "קישור" בין פסוקי הפרשה לעניין המילה או חתן וכלה.

קדושתו הגדולה, ניכרת היא מהזינות הקודש הרבים, עליהם הוא מעיד בספרו.

בפרשת חי' שרה, העלה הגרא"ש בספרו חלום מופלא, בו התגלו לו אברהם אבינו ע"ה ושירה אמנו ע"ה, ולמדוהו רזי תורה, והוא זה בשנת התרס"ה, בה נפטרו מאות ואלפים מיהודי תימן ברעב, מלחמת המצור על צנעה והמלחמה בעיר תימן. ז"ל שם:

"בליל שבת קודש סדר ויקרא, י"א לחודש אדר שני שנת התרס"ה ליצירה בר"י לשטרות, ואני בעיר אלטוייה במצור ובמצוק מפני המלחמה שבין התוגרים והערבים, ראיתי בחולם אדם גדול וזקן ואשה זקנה, כולם מפוארים, להם תואר והדר, והנה קורא אותה: "שרה, שרה" שתי פעמים, אמר לה: מה אתה סוברת בתיבת "כל" שהיא נקיבה, שמו שאמרו חול" (ובב"ט ז"ע"ב), לא כן, אלא כ"ב אותן התורה שניתנה לי ולזרע, ויש בה כמה ברכות ושמות. והלמ"ד רמו לשם הויה שם העצם עם אותן ברכותיו, הרי לך. ועוד רמו ליסוד הנקרא "כל", שהשפיע יורד לשם, ומשם למלכות הנקרא ארץ. הקיצותי והנה חלום ראוי לבנותבו". עכ"ל הגרא"ש בדיחי.

הגאון רבי שלמה בדיחי צ"ל, מביא בספרו חזון נפלא שראתה בחולמו, שבו חלם גם על אביו הג"ר יהיא צ"ל בעל החן טוב, ועם בנו, ובו ביאור לפסוקי הפרשה, זהה לשונו:

"ליל ערב שבת קדש התרניז ליצירה בר"ח לשטרות, ואני ישן בבית הכנסת בעיר אלטוייה. ויהי בחזי הלילה, וארא בחלומי, והנה אנחנו מיסבין בסעודת הבקר, אני ואדוני אבא מריה ובני יוסף. ויאמר אדוני אבוי: "תאמרו איך חידוש, דברי תורה על השולחן קודם ברכת המזון". אחר כך פתח פיוبني יוסף, ודרש זה הפסוק ושל והוא יעקב תשמעון: "זהו", ירוע שהוא אותן הויה ב"ה, והוא שם של רחמים. "עקב", עם הכלול יעקב אבינו בספר קטן. ולשון "עקב" שהוא סוף, ור"ל אדם שהוא מזור יעקב, הקב"ה מרחים עליין, ואפילו בסופו דהינו במותו, ונם בן אחר מותו. ולמה? בוכות יעקב שהוא שלישי לאבות ולא יצא מזורנו פסול. אברהם יצא ממנו ישמعال, יצחק יצא ממננו עשו, ולא בן יעקב שהיתה מטהו שלימה. ובזה הלשון רמו שלמה המליך ע"ה בכתב: "עקב ענו יראת ה", נוטריקון ענו,

³³ עלות שלמה פרשת ויצא עם ק"ח.

³⁴ עלות שלמה פרשת חי' שרה, עלי ע"ב.

קביעה, בתורה, שהיא נראית יראת ה' שנאמר יראת ה' מהורה וכו'. "תִשְׁמַעַן" נוטריקון: תשובה, שועה - היינו תפלה, מאה ברכות בכל יום, שם קיום האדם, עשרה קדושים בכל יום, ו' קדושות - ארבע בכל יום, אחת של מוספין, וביניהם כפורים של מוצ"ש ושל נעליה, נאמן בכלל דבר. א"ת: אהבת הבריות, תלמוד תורה, כל אלו יהא והיר לקיימן, וזהו יושמרתם ועשיתם אתם", או: "וִשְׁמַר הָאֱלֹהִיךְ לְךָ וּבָבוֹן, מֵרָה בְּגַדְמָה, עַבְלַל הַחֲלוֹם".³⁵

רבי עמנואל. לרביינו היה בן בשם עמנואל. בספרו חן טוב, מביא הוא הידושים מבנו זה. במחודורה הראשונה נכתב כי הידושים הם מפרשת.. ואילך, ואין כן, ובמחודורה החדשה [שגב מוחפוד - התשס"ה] באו על מקומם.

רבי שמואל. לרביינו היה בן בשם רבי שמואל, שהיה חי בעיר שיבאמ. בשנת תרנ"ד נולד לו בן וקראה בשם יהיא, שנקרא על שם סבו, שנפטר שש שנים קודם לכן. בשנת תר"ס נפטרו רבי שמואל ואשתו, ובנו יהיא גדל ע"י נכבד שיבאמ. בשנת תרס"ה בא הנכד יהיא שיבאמ לגור בקביעות בכנען, והוא דר בבית סבו רביינו יהיא, שנפל לו בירושה. הבית היה מזונח ללא חלונות ודלתות, והנכד גר בו ייחידי והחל לשקמו. לבית תפילהו קבע את בית הכנסת "צאלח", שם נתנו לו לישב במקום בו ישב זקינו, במרכזה ליד הzon בית הכנסת. בשנת תרע"ד עזב את תימן ועלה לארץ ישראל, והתיישב בירושלים עיה"ק, שם סייע לבן דודו הגר"א אלונאף בהתחלה קהילת תימן בעיר. לאחר שעבר לדור בשכונת אולגה, הקים מתחת לביתו ברחוב עמוס את בית הכנסת "אבי שמואל", הידועה יותר בשם "בית הכנסת בדייחי", הקיימת עד היום. רבי יהיא נפטר בכ"ט תשרי תשכ"ז.³⁶

בספר שנכתב ע"י צאצאי המשפה נמסר מעשה ולפיו, אחד מבניו של מה"ר יהיא בדייחי, שהיה גדול ועצום בכל הלקי התורה, זכה לקרבת האימהם, והלה ההל להתייעץ עמו בכל דבר עד שמיינה אותו להיות המשנה למלך. הוא כונה "חוכם בדייחי". בזכות עצותיו והחזקתו שלטונו, והמלך רצה "לגמר לו טובה" ולהעבירו לדת האיסלאם. כאשר הגיעו אליו יועציו, מיד ברה והתחבא מפני גזירות המלך. משרתיו המלך יצאו לחפשו, וסובבו בכל הנקיים והוואדיות שבסביבה העיר. אשר מצאוו, הביאוו כפות בשלשלות ברזל לפני המלך, שקרה לו: הנה בוגד بي! בן מות אתה! הממנונים על הוצאה גזר הדיןDKררוו בבטנו והשליכוו אל בריכת המים. אחד הגויים מידיינו, קם בחוץ הלילה, משה אותו מן המים וראה כי נותרה בו רוח החיים. מיד הבריחו לבתו, והזעיק לו בסתר את טובי הרופאים. לאחר שטיפלו בו يوم יום במסירות נפש ובסודות גמורה, ממשך חודשים רבים, החלים הרב וكم ממות חיים, בירך ברכת הגומל והזעיק משפטו לעיר אחרת. [לא הצלחתו לאמת מעשה זה מקור אחר, ולא נודע עם מי מבניו היה מעשה זה].

³⁵ עלות שלמה פרשת עקב, עמ' ת"ג.

³⁶ בתקנות תימן וירושלים על שם"א ואילך.

חתנו של רבינו הוא הרב חיים אלנדאף זצ"ל שזכה להעמיד את משפחת אנלדאף המפוארת. מסופר כי הציעו לו לעמוד במשרת החכם באשי בצדנא, אך הוא סירב. בניו של ר' חיים הם: ר' עזרי - הבכור, איש תורה ותפילה, עסק בצדפות בתימן, עליה לא"י כאשר אשתו נפטרה מיד בעליה, ונישא בשנית. הגורר בשכונת "משכונות" בירושלים. ר' סאלם - תלמיד חכם ומלמד תינוקות בתימן, נפטר מיד בעלותו ארצתה, ובנו שנולד לו אח"כ נשא את שמו. רבוי סלימאן - תלמיד חכם וצורך ידוע בחצרות האימאמים. כאמור, היה אחד המסייעים בהלוית רביינו יהיא. נפטר ימים ספורים לפני עליית אחיו לא"י. רבוי אברהם - מייסד וראש קהילת תימן בירושלים והבר ביה הדין בה, מחבר הספרים ענף חיים {על עז חיים למהרי"ץ}, שו"ת זכרוני איש, פתחון טוב Uh"t, מבשר טוב, צchor לאהרם ועוד. רבוי סעד - מחבר הס' עז החיים Uh"t. בניו ואשתו עלו לא"י. רבוי מאיר - עלה לי-ם, ולאחמו"כ נסע לגולה ועבר קהילות פרס, אפגניסטן, טורקיה, אורתודוקסיה, קמישלי, בלוגסטן, גורגיה, וארה"ב. לאחמו"כ השתקע בה והוא רב וחזק באורה"ב, חיבר את הס' מאור עיניים ג"כ Uh"t. רבוי פנהס - עלה עם אחיו לירושלים, עסק בצדפות, נשא את בת אחיו סאלם, והשתקע בשכונת סנהדריה. חתנו הם מהמשפחות אלשיך, בדצין, צוביר, ערacky, ודהבנין.

זכותו תעמוד לנו וכל ישראל אכיה'